



## Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

23.05.2023. Nr. 1-5/136

**Valsts kanceleja: MINISTRU PREZIDENTS**

**Latvijas Republikas Saeima**  
saeima@saeima.lv

*Par zāļu finansiālās pieejamības veicināšanas pasākumiem un  
Konceptuālā ziņojuma par zāļu finansiālo pieejamību apstiprināšanu*

Zāļu pieejamība, tostarp finansiālā pieejamība, ir būtisks un neatņemams kvalitatīvas veselības aprūpes sistēmas elements, kas lielā mērā nosaka, vai iedzīvotāji spēs pilnvērtīgi īstenot Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 111.pantā garantētās tiesības uz veselības aizsardzību. No Satversmes 111.panta izriet valsts pienākums, veidojot zāļu cenu politiku, ņemt vērā iedzīvotāju spēju segt ar veselības aprūpi saistītos izdevumus, lai nepieļautu sabiedrības sociāli mazaizsargātās daļas nonākšanu situācijā, kad piekļuve zālēm un veselības aprūpei kopumā ir liegta finansiāla rakstura ierobežojumu dēļ.

Pētījumi, kur tiek salīdzinātas zāļu cenas dažādās valstīs un tiek ņemta vērā iedzīvotāju pirktspēja, liecina par zāļu finansiālās pieejamības problemātiku Latvijā. Starptautiskā pētījumā secināts, ka Latvijā pastāv izteikta sociālekonomiskā nevienlīdzība recepšu zāļu pieejamībā, t.i. daļa iedzīvotāju nevar atļauties iegādāties tiem nepieciešamās recepšu zāles<sup>1</sup>.

Zāļu pieejamība un zāļu racionāla un pamatota lietošana ir būtiski nepieciešama iedzīvotāju veselības uzlabošanai, novēršot slimību komplikācijas, kavējot slimību progresēšanu, mazinot invaliditātes risku. Tas savukārt uzlabo ne vien atsevišķa indivīda, bet arī visas sabiedrības veselības rādītājus, veicinot produktivitāti, mazinot darba kavējumus un tiešās un netiešās veselības aprūpes un sociālās apdrošināšanas izmaksas, mazinot priekšlaicīgu mirstību, uzlabojot dzīvildzi un dzīves kvalitāti, un kopumā labvēlīgi ietekmējot valsts sociālos un ekonomiskos rādītājus.

<sup>1</sup> Konceptuālais ziņojums par zāļu finansiālo pieejamību (informatīvā daļa), Veselības ministrija, 2022.gads.

Valsts un iedzīvotāju lielie izdevumi par zālēm ir izaicinājums, kas pastāv arī citu Eiropas valstu veselības aprūpes sistēmās<sup>2</sup>. Vienlaikus jāņem vērā, ka pacientu tiešie maksājumi par veselības aprūpes pakalpojumiem Latvijā ir vieni no augstākajiem Eiropas Savienībā.<sup>3</sup> OECD publicētie statistikas dati liecina, ka Latvijā iedzīvotāju tiešie jeb personīgie izdevumi par medicīnas precēm ir vieni no augstākajiem un vismaz divas reizes augstāki nekā vidēji OECD valstīs<sup>4</sup>. Latvijas iedzīvotāji no saviem līdzekļiem sedz aptuveni pusi no kopējā zāļu patēriņa gadā, un lielāko daļu no ambulatori lietotajām zālēm<sup>5</sup>. Valsts piešķirtais finansējums zāļu kompensācijai Latvijā ir viens no zemākajiem Eiropas Savienības valstu vidū un par 34% zemāks nekā Lietuvā un Igaunijā. Daudzas pacientu ārstēšanai nepieciešamās zāles nav iekļautas valsts kompensējamo zāļu sarakstā<sup>6</sup>.

Jau iepriekšējās deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību 139.punkts noteica: “Ņemot vērā pastāvošo situāciju, zāļu finansiālās pieejamības nodrošināšana regulāri tiek izvirzīta par prioritāti Latvijas valdības politikas plānošanas dokumentos. Nodrošināsim brīvāku un godīgāku konkurenci medikamentu tirgū, izveidojot nacionālo farmācijas politiku, lai uzlabotu zāļu pieejamību un samazinātu to cenas. Izvērtēsim lietderību nodrošināt bezrecepšu medikamentu pieejamību ārpus aptiekām.” Jaunās 2022.gada 14.decembra Deklarācijas par Ministru kabineta iecerēto darbību 284.punkts nosaka: “Turpināsim ieviest brīvāku un godīgāku konkurenci medikamentu tirgū, pilnveidojot nacionālo farmācijas politiku, lai uzlabotu zāļu pieejamību un samazinātu to cenas. Paplašināsim valsts kompensējamo medikamentu klāstu.”

Ministru kabineta 2023.gada 20.aprīļa rīkojuma Nr.200 “Par Valdības rīcības plānu Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai” 284.1.pasākums paredz vērtēt iespēju pārskatīt PVN likmi zālēm, samazinot PVN likmi recepšu zālēm ne mazāk kā par 5%, kā arī noteikt pacientam veikto līdzmaksājumu “griestus” 250,00 eiro kalendārajā gadā par kompensējamo zāļu iegādi. Ir atzinīgi vērtējama iniciatīva noteikt pacientam veikto līdzmaksājumu “griestus” kompensējamo zāļu iegādei, taču rīcības plāns nepiedāvā risinājumu attiecībā uz nekompensējamām zālēm un bezrecepšu medikamentiem. Šajā sakarā jāmin, ka Latvijas iedzīvotāju personīgie maksājumi par bezrecepšu medikamentiem laika posmā no 2013. līdz 2018.gadam ir gandrīz dubultojušies.<sup>7</sup>

Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2021.–2027.gadam (apstiprinātas ar Ministru kabineta 2022.gada 26.maija rīkojumu Nr.359) uzsvērts, ka, lai sasniegtu Nacionālajā attīstības plānā 2021.-2027.gadam nosprausto mērķi uzlabot veselības aprūpes pakalpojumu un zāļu pieejamību iedzīvotājiem, ir nepieciešama politiska izšķiršanās

<sup>2</sup> Latvijas Republikas Saeimas Analītiskā dienesta apskats “Zāļu cenu regulējums un finansiālā pieejamība Latvijā un citās Eiropas valstīs”, autore: Inta Krūmiņa, Saeimas Analītiskā dienesta pētniece, 2020.gada septembris.

<sup>3</sup> 41,8% no kopējiem izdevumiem par veselības aprūpes pakalpojumiem, vidēji ES – 15,8% (2017. gadā); Konceptuālais ziņojums par zāļu finansiālo pieejamību (informatīvā daļa), Veselības ministrija, 2022.gads.

<sup>4</sup> <https://stats.oecd.org/>

<sup>5</sup> Konceptuālais ziņojums par zāļu finansiālo pieejamību (informatīvā daļa), Veselības ministrija, 2022.gads.

<sup>6</sup> Turpat.

<sup>7</sup> Turpat.

stiprināt veselības aprūpes sistēmu, tostarp veicot nepieciešamos pasākumus zāļu pieejamības uzlabošanai.

Veselības ministrija 2020.gada 20.janvārī saņēma Ministru prezidenta rezolūciju, kurā lūgts sadarbībā ar Finanšu ministriju sagatavot un iesniegt Ministru kabinetā koncepciju par zāļu finansiālo pieejamību. Veselības ministrija, izpildot Ministru prezidenta rezolūciju, izstrādāja konceptuālo ziņojumu par zāļu finansiālo pieejamību (22-TA-1803) (turpmāk – Ziņojums), kurā ir veikts detalizēts un pamatots zāļu cenu politikas vērtējums, un piedāvāti vairāki iespējamie risinājumi.

Ziņojumā ir ņemtas vērā arī Konkurences padomes 2019.gada 25.novembrī publicētajā ziņojumā “Zāļu cenu veidošanās un iespējamie konkurences ierobežojumi, kas ietekmē zāļu finansiālo pieejamību” ietvertās atziņas par zāļu cenas Latvijā veidošanās mehānismiem un zāļu finansiālo pieejamību. Konkurences padomes pētījuma ietvaros tika salīdzināti Latvijas, Lietuvas un Igaunijas normatīvie regulējumi attiecībā uz nekompensējamajiem un kompensējamajiem medikamentiem, vērtējot to ietekmi uz medikamentu cenu un uzcenojuma apmēriem, un izteikti priekšlikumi Latvijas normatīvā regulējuma zāļu cenu veidošanās jomā pilnveidošanai, lai veicinātu zāļu finansiālo pieejamību Latvijas iedzīvotājiem.

Ziņojumā ir ietverti vairāki atbalstāmie situācijas risinājuma varianti. Ministru kabineta rīkojuma projekts par Ziņojuma apstiprināšanu paredz atbalstīt Ziņojumā ietverto 2.risinājuma variantu, kas paredz pārskatīt zāļu cenas veidošanas principus, samazinot zāļu gala cenas pacientiem, īstenojot šādus pasākumus:

- 1) noteikt, ka kompensējamo zāļu aptiekas cena ārpus kompensācijas sistēmas ir tāda pati kā (nav augstāka par šo zāļu aptiekas cenu) kompensācijas sistēmā;
- 2) noteikt, ka nekompensējamo recepšu zāļu cena nepārsniedz šo zāļu ražotāja realizācijas cenu vai vairumtirdzniecības cenu Igaunijā un Lietuvā;
- 3) noteikt, ka bezrecepšu zāļu cena nepārsniedz šo zāļu ražotāja realizācijas cenu vai vairumtirdzniecības cenu Igaunijā un Lietuvā;
- 4) noteikt, ka zāļu piecenojumi Latvijā nav augstāki par piecenojumiem Lietuvā vai Igaunijā;
- 5) viena SNN zālēm aptiekas cenas starpība nedrīkst pārsniegt 60%, rēķinot atbilstoši definētajai diennakts devai ATC/DDD klasifikācijā;
- 6) A sarakstā iekļaujamo kombinēta sastāva perorālo zāļu formas zāļu aptiekas cena nedrīkst pārsniegt 60% cenu starpības sliekšni no lētāko atsevišķi lietojamo zāļu lietošanas izmaksu summu.

**Ziņojums ir iesniegts Ministru kabinetā kā nesaskaņots projekts 2022.gada beigās un līdz par šim brīdim nav virzīts apstiprināšanai.**

Saskaņā ar Veselības ministrijas sniegto informāciju Ziņojums netiek apstiprināts, jo ir saņemti būtiski farmācijas nozares iebildumi, proti, komersanti neatbalsta vairākus priekšlikumus, kā, piemēram: noteikt, ka kompensējamo zāļu aptiekas cena ārpus kompensācijas sistēmas ir tāda pati kā (nav augstāka par šo zāļu aptiekas cenu) kompensācijas sistēmā; noteikt, ka nekompensējamo recepšu zāļu cena nepārsniedz šo zāļu ražotāja realizācijas cenu vai vairumtirdzniecības cenu Igaunijā un Lietuvā; noteikt, ka

bezrecepšu zāļu cena nepārsniedz šo zāļu ražotāja realizācijas cenu vai vairumtirdzniecības cenu Igaunijā un Lietuvā; noteikt, ka zāļu uzcenojumi Latvijā nav augstāki par uzcenojumiem Lietuvā vai Igaunijā. Vienlaikus Finanšu ministrija neatbalsta samazināt pievienotās vērtības nodokļa likmi zālēm no 12% uz 5%.

Vēršu uzmanību, ka Ziņojumā ietvertā risinājuma apstiprināšana un īstenošana ir būtiska valsts pienākuma sargāt Latvijas iedzīvotāju Satversmes 111.pantā nostiprinātās tiesības uz veselības aizsardzību īstenošanai. Nozares iebildumi ir pamatoti ar nozares ekonomiskajām interesēm un ir vērtējami, taču jāņem vērā, ka sabiedrības veselības aizsardzības intereses ir īpaši sargājamās.

Veselības ministrijas paveiktais darbs pie Ziņojuma un tajā ietvertā risinājuma sagatavošanas ir vērtējams atzinīgi, tas atbilst Latvijas valdības izvirzītajām prioritātēm, un ir atbalstāma tā virzīšana apstiprināšanai, izvērtējot iespējamās ar farmācijas nozares iebildumiem saistītos riskus.

Aicinu nekavējoties virzīt Ziņojumu apstiprināšanai un veikt nepieciešamos pasākumus tajā piedāvātā risinājuma zāļu finansiālās pieejamības nodrošināšanai Latvijas iedzīvotājiem īstenošanai, un lūdzu informēt tiesībsargu par plānoto rīcību **līdz š.g. 30.jūnijam.**

Ar cieņu  
Tiesībsargs

Juris Jansons

*Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu*